



КРАЄЗНАВСТВО

*В ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНОМУ
КОНТЕКСТІ*

*РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ І НАУКИ*

*Збірник матеріалів
VIII Регіонального науково-методичного
інтернет-семінару*

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ТА ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ

**КРАЄЗНАВСТВО В
ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНОМУ
КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ І НАУКИ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
УІІ РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ІНТЕРНЕТ-
СЕМІНАРУ

18 - 28 травня 2020 року
м.Ужгород

УДК 378.013(477)4-75

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 5 від 28 вересня 2020 року)

Рецензенти:

Плахотнік О.В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки: Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Атрощенко Т.О., доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Редактор-упорядник:

Баяновська М.Р., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент, завідувач кафедри суспільно-гуманітарної та етико-естетичної освіти Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

Редакційна колегія:

Малець О.О., доктор історичних наук, доцент, доцент, завідувач кафедри суспільних дисциплін та фізичної культури Мукачівського державного університету

Коперльос Б.М., кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри прикладної фізики ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сивохоп Я.М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інноваційного розвитку освіти, директор Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

Баяновська М.Р., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент, завідувач кг суспільно-гуманітарної та етико-естетичної освіти Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

Соломка Е.Т., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології «Ужгородський національний університет»

Краєзнавство в інтердисциплінарному контексті розвитку освіти і науки: матеріалів УПІ Регіонального науково-методичного інтернет-семінару (м.Ужгород, травня 2020 року) / За заг. ред. Баяновської - Ужгород: ПП Данило С.І., 2020. – 87с.

Видання містить матеріали, що є основою доповідей на VIII Регіональному і методичному інтернет-семінарі «Краєзнавство в інтердисциплінарному контексті освіти і науки». Молоді та досвідчені науковці висвітлюють різні грані краєзнавства як на теоретико-методичному, так і на практичному рівнях. Матеріали стануть ко для широкої наукової громадськості, науково-педагогічних працівників закладів педагогічних працівників дошкільної, загальної середньої освіти, аспірантів, маті студентів, краєзнавців.

Редакційна колегія не завжди поділяє думки авторів. Відповідальність достовірність інформації та точність цитувань у публікаціях несуть автори.

При передруці статей посилання на збірник є обов'язковим.

©Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти

ЗМІСТ

Баяновська Історико-культурні аспекти розвитку духовно-релігійної Марія Романівна літератури на Закарпатті у XVII - XIX столітті	5
Баяновська Краєзнавчі мандрівки як ефективна форма духовно- Марія Романівна морального виховання дошкільників	9
Васько Оксана Юріївна	
Баяновська Дендрофлора як складова лісової педагогіки	13
Марія Романівна Зейкан Антоніна Петрівна Мигаль Андрій Володимирович	
Біланіч Використанім краєзнавчого матеріалу в процесі Галина Петрівна викладання курсу «Культурологія»	17
Бокотей Краєзнавчий аспект у підвищенні рівня екологічної Олександр Миколайович культури місцевого населення в напрямку збереження	
Біланіч біорізноманіття в регіоні Верхнього Потисся	25
Михайло Михайлович	
Грабовська Роль краєзнавчого принципу у формуванні предметних Тетяна Іванівна компетентностей учнів	31
Грабовський Олександр Володимирович	
Зубанич Пасло Ласлович Історичне краєзнавство: суспільно-педагогічні діалоги на прикладі видатної аристократичної родини Друтетів	36
Качур Художнє краєзнавство у формуванні ціннісних орієнтацій Мирослава Михайлівна дітей дошкільного і молодшого шкільного віку	40
Коперльос Екологічні аспекти використання відновлювальної Богдан Михайлович енергетики в умовах Карпатського регіону	45
Костюк Культурно-мистецьке краєзнавство у формуванні Мирослава Павлівна іншомовної полікультурної компетентності майбутніх митців	49
Коцан Василь Васильович Музейна комунікація як форма поширення краєзнавчих знань	55
Майборода Ретроспективний аналіз педагогічної діяльності та Ірина Омелянівна мистецької творчості Ірини Іванівни Мигаль у другій Баяновська половині XX століття	58
Марія Романівна	
Малець Лінгвосоціокультурний аспект викладання української	62
Наталія Богданівна мови як гуманітарної дисципліни у закладах вищої освіти	
Гречин Закарпаття	
Ірина Михайлівна	

малець Використання музеєзнавчих матеріалів зі спадщини Олександр Омелянович Тиводара Легоцького у процесі викладання суспільних дисциплін у закладах освіти Закарпаття	65
о. Михайлець Михайло Соціально-економічна та освітня діяльність Мукачівської греко-католицької єпархії наприкінці XIX - початку XX століття	69
Сивохоп Ярослав Формування здорового способу життя учнів у процесі Михайлович краєзнавчої роботи закладів позашкільної освіти	72
Соломка Психологічні основи розвитку моральної свідомості Едуард Тиберійович молодших школярів у краєзнавчому аспекті	76
Хома Роль краєзнавства у професійній підготовці майбутніх Тетяна Василівна фахівців фізичної культури і спорту	79
Шимон Методичний супровід щодо викладання історичного Юрій Юрійович краєзнавства у закладах загальної середньої освіти	82
Відомості про авторів	86

Малець О.О.,
доктор історичних наук, доцент, доцент, завідувач кафедри
суспільних дисциплін та фізичної культури
Мукачівського державного університету (Мукачево, Україна)

**ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ ЗІ СПАДЩИНИ
ТИВОДАРАЛЕГОЦЬКОГО У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬНИХ
ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ**

Значний внесок у розвиток науки і культури Закарпаття другої половини XIX - початку XX ст, зробив колишній прокурор Мукачівсько-Чинадіївської домінії графів Шенборнів Тиводар Легоцький, Коло його наукових інтересів включало археологію, історію, етнографію, краєзнавство, музеєзнавство, пам'яткознавство. У свій час його ім'я було відоме далеко за межами сучасного Закарпаття та Австро-Угорщини. Практичну діяльність тісно поєднав із дослідницькою роботою. Стояв біля витоків археологічної, музеєзнавчої науки в Угорщині, був членом багатьох наукових закладів: Угорського товариства природодослідників, Угорського етнографічного товариства, Археологічної комісії. Зібрав велику археологічно-пам'яткознавчу колекцію. У 1876 році експонати колекції Легоцького були представлені на 8-му міжнародному Археологічному конгресі в Будапешті. У 1907 році організував у Мукачеві музейне товариство, а у власному будинку створив перший у Закарпатті музей історії та побуту краю.

Науковий доробок вченого-дослідника Т.Легоцького складає 11 монографій та близько 300 статей, що охоплює цілий комплекс питань з історії Закарпаття від найдавніших часів до початку XX століття. Т.Легоцький писав угорською мовою. Основна праця — «Монографія Березького комітату» (у 3-х т., 1881-1882, назву рукопису виникла вже після смерті автора, первинна назва — «Історичні колоски»). На основі археологічних пам'яток автор довів, що слов'яни розселилися у Тисо-Дунайській низовині ще до приходу сюди угорців. Т.Легоцький досліджував проблеми соціально-економічного розвитку Закарпаття, духовної культури закарпатців та їхньої участі в антигабсбурзьких війнах XVII—XVIII століть та революції 1848-1849. Виступав і як фольклорист, знавець звичаїв та обрядів різних народів Закарпаття. Т. Легоцький здійснив ряд експедицій до Сербії і Румунії.

Як археолог і юрист у 1867, 1887 та 1889 роках побував в Італії, Франції, Англії, Німеччині та Швейцарії. У 1888 році — в Малій Азії. Зібрав багатий археологічний, історичний та етнографічний матеріал. У 1907 організував у Мукачеві музейне товариство, створив у власному

будинку перший в Закарпатті музей історії і побуту краю. Пам'яткознавча колекція Легоцького нараховувала близько семи тисяч предметів. Ця колекція була у свій час найбільшою приватною колекцією у всій Австро-Угорщині.

Археологічна збірка Тиводара Легоцького, що складалася з понад 7 тисяч предметів-пам'яток, була однією з найбільших приватних колекцій у тогочасній Австро-Угорщині. На її базі він мріяв створити публічний регіональний музей. У 1909 році у Мукачеві розпочало свою роботу Музейне товариство імені Легоцького, метою якого була підтримка цієї ідеї. На жаль, домогтися від держави і міської влади Мукачева виділення під свою колекцію, яку він мріяв розмістити у центрі міста у будівлі, де народився художник Мігай Мункачі, приміщення, воно не змогло. Тому перед смертю Тиводар Легоцький заповів колекцію своїй сім'ї. Після смерті жінка Легоцького (1920 рік) та його діти виїхали з Мукачева в Угорщину, а величезну пам'яткознавчу колекцію свого батька продали братиславському купцю Лазару Зінгеру. Проте нова чеська влада не дозволила вивезти колекцію за межі Чехословаччини. Після багаторічної судової тяганини чехословацька держава викупила колекцію Легоцького і на її базі у 1929 році офіційно відкрився Земський музей імені Легоцького. Після Другої світової війни, коли в Ужгороді на базі місцевого музею був створений Закарпатський краєзнавчий музей, більшу частину експонатів з Мукачева передали в м. Ужгород.

Тиводар Легоцький вніс величезний вклад не тільки у розвиток археології Закарпаття, вивчення його історії та культури, але і є одним із засновників музейної справи Закарпаття.

Тиводар Легоцький був високоосвіченою людиною, володів кількома мовами, мав надзвичайно широке коло зацікавлень, куди входили історія, археологія, етнографія, мовознавство, генеалогія, фольклор тощо. Його перу належить більше 11 монографій (кілька багатотомних); близько 300 різних статей та значний рукописний матеріал. З історичних творів заслуговує на увагу три томна «Монографія Комітату Берг», «Нова монографія міста Мукачева», «Історія греко-католицької церкви комітату Берг» та ряд ін. Найбільший рукопис архіву ДАЗО Теодора Легоцького «Наша війна», в якій подана історія з початку світової війни, але смерть завадила завершенню роботи. Археологічні дослідження опубліковані у двотомній праці угорською мовою - «Додатки до археології нашої Батьківщини» (Мукачево, 1892, 1912). З етнографічних і фольклорних робіт ним були здійснені переклади на угорську мову народних пісень закарпатських українців, що вийшли друком ще в 1864 році. За допомогою мовознавства відмінно аналізує місцеві історичні джерела, що в результаті були опубліковані в Ужгороді. Значне професійне визнання дали монографії - «Берегмеде» і «Мукачівський замок» у 1848-49 рр. Фонд його письмової спадщини збережений в приватних колекціях та архівах.

Власні рукописи та листи чітко стверджують про те, що Т.Легоцький займав гідне місце в світовій історіографії. У фондах Державного архіву Закарпатської області, а також в угорських колекціях, де багато залишилось від нього документів чи просто листів, пов'язаних з його діяльністю як репортера. Найцінніша письмова спадщина - це листи до вчених, які допомогли отримати образ угорської історії, етнографії ХІХ ст. На початку своєї творчості в щотижневих газетах починають з'являтися праці Легоцького, їх опубліковують в тому числі й в Ужгороді та Кошицях. Від 1874 року у Берегові Т. Легоцький друкується у щотижневику «Берег». З цього журналу ми дізнаємося про те, що в 1882 р. Т.Легоцький видав монографію в трьох томах з назвою «Берегвармеде», в місті заснували комітет, щоб переглянути зміст революційних подій 1848-49 рр.

Поряд із різносторонньою науковою діяльністю Тиводар Легоцький весь свій вільний час і матеріальні засоби витрачав на збір різноманітних старожитностей. Уже у 50-х роках ХІХ ст. стародавні рукописи і документи були зібрані ним у такій кількості, що перетворилися у справжній архів. Попри архівні матеріали він у цей час колекціонує також книги й монети. Натомість його колекція надалі ставала настільки великою та багатою, що Тиводар Легоцький мав намір створити на її базі публічний музей. Однак тоді його мрії не судилося здійснитися, хоча ця думка не полишала його до самої смерті. Т. Легоцький багато подорожував, об'їздив майже усі країни Європи, Азії, тому серед старожитностей ми знаходимо грецький посуд, єгипетські статуетки, африканський лук, набір турецьких посудин, мозаїку християнських катакомб Риму, кам'яні сокири із болотних поселень Дакії, та навіть залишки мумії.

Особливо цінною була його археологічна колекція, що славилася далеко за межами Австро-Угорщини. Тут виділялися скарби бронзового віку і матеріали кельтського поселення Галіш-Ловачки, поблизу Мукачева. Розкопки біля Мукачева, в інших районах Угорщини та на Близькому Сході значно збагатили колекцію Тиводара Легоцького. Однак широкий загал доступу до неї не мав, тож і визріла в нього ідея створити в місті Мукачево музей.

За 40 років титанічної пошукової праці відомим мукачівським краєзнавцем Т. Легоцьким, з великим терпінням та ретельністю вдалося зібрати надзвичайно багатий музейний матеріал і класифікувати його - понад 7 тисяч предметів старовини. Звичайно, така величезна колекція не могла вміститися у приватній оселі, яку йому надав свого часу граф Шенборн.

Своєю невтомною працею Легоцький зумів узагальнити значну кількість експонатів у своїй археологічній колекції, яка за кількістю цінних пам'яток-речей та їх значимості належала до найбільших та найцінніших приватних колекцій того часу. В останні роки свого життя Т.Легоцький робив все, щоб в Мукачеві був створений громадський музей. Для здійснення задуму

Т.Легоцького було вирішено створити музейне товариство, а цю зустріч вважати його установчими зборами. Збори одностайно прийняли рішення назвати новостворене «Музейне товариство» іменем його засновника. Через два роки таке товариство почало діяти. Не одержуючи фінансової підтримки ні від держави, ні від міста, існуючи майже виключно за рахунок членських внесків, товариство не змогло відкрити музей. Предмети, які походили з Мукачева, Березького комітату та інших країн, за життя Легоцького були виставлені в його власній оселі на Головній вулиці, куди часто навідувались видатні науковці та відомі громадські діячі. Через кілька років по його смерті, яка сталася 25 листопада 1915 р., після приєднання міста до Чехословаччини, сім'я Легоцького переселилася в Угорщину, а колекція старожитностей частково була продана його нащадками продавцю-антиквару Лазару Зінгеру з Будапешта. Однак, чехословацькі державні органи не дозволили Зінгеру вивезти колекцію пам'ятку (вона деякий час зберігалася у Мукачівському замку).

Вчений був кваліфікованим джерелознавцем, опрацював фонди ряду центральних архівів Угорщини та місцевих - Березької, Угочанської жуп, міста Мукачева, Мукачівсько-Чинадіївської домінії, сім'ї Перені тощо. Угорський вчений звернувся до висвітлення питань історії Закарпаття та його населення з найдавніших часів і до кінця XIX ст. Висновки вченого суттєві, однозначною є підтримка концепції автохтонності слов'янського етносу на території історичного Закарпаття. Русинів краю вважав етнічно спорідненими з русинами за Карпатами. Разом з цим Т.Легоцький дослідив процес запровадження угорської адміністративної системи, юридичне оформлення кріпосного права та охарактеризував політику Угорської держави стосовно комітатів Верхньої Угорщини, розглядав економічні та соціальні зміни в епоху середніх віків. Доробок науковця збагачений фактичним матеріалом з історії духовних пам'яток життя русинів, їх характеристикою соціально-економічного життя представників русинського духовенства. Т.Легоцький вперше в угорській історіографії використав і відзначив цінність такого джерела як урбарії - документи, що визначали розміри селянських господарств та феодалських повинностей”.

Високий рівень археологічних студій Т.Легоцького зумовлений, зокрема, його безпосередніми контактами з батьком угорської археології Ф.Ромером (1815-1889) й одним з творців центральноєвропейської хронологічної схеми П.Рейнеке (1842-1958). Також Т.Легоцький зробив вдалу спробу розкрити на фоні релігійних відносин і культурно-освітні зрушення у середовищі русинів-українців. Підкреслив особливу роль єпископів М.Ольшавського та А.Бачинського. Звернувся до проблеми ролі русинів Закарпаття у національно-визвольній боротьбі угорців початку XVIII ст. та 1848-1849 рр. і багатьох

інших. З особою Т.Легоцького в історіографії пов'язане поглиблене вивчення проблеми історії міст і сіл Закарпаття, заснування музеєзнавства в краї.

Список використаних джерел

1. Бідзіля В.І. Поселення Галіш-Ловачка / В.І.Бідзіля // Археологія. - 1964. - Т.17.-С.92-143.
2. Данилюк Д., Ткачук О. Проблеми історії середньовічного Закарпаття в науковій спадщині Т.Легоцького /Д.Данилюк, О.Ткачук // Acta Hungarica. 1993 - 1994.-Ужгород, 1999.-С.93 - 98.
3. Кобаль О. Рукопис Т.Легоцького «Перепис землевласників Березького комітату 1647-1648 років» / О.Кобаль // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. - Вип.3. - Ужгород, 1998. - С.9 - 11.
4. Малець О. Тиводар Легоцький (1830-1915) / О.Малець // Історія України в історичних портретах (збірник наукових праць). Ужгородський державний університет. Кафедра історії України. - Ужгород, 1996.-С.63-67.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>